

כתרי תורה

כתר מלכות - מאן מלכי רבנן
רבי טוב ב"ר יחיא והב זלה"ה
רב שכונת רמת החייל ת"א - י"ג כסלו תשס"ח
רבי נחום ב"ר יחיא סאלם זלה"ה
מדייני דמת - ט"ז כסלו תשכ"א
רבי שלום ב"ר אברהם עוזירי זלה"ה
מחכמי מנאכה - י"ח כסלו תשמ"ב

לק"י • פרשת ויצא יעקב ה'תשפ"א ב'של"ב • גליון ל"א
• הגות והלכה בפרשת השבוע במשנת רבותינו גאוני תימן זיע"א

לע"נ ידיד ורע אשר שמחת התורה שבליבו ועל פניו האירה כל סביבותיו, זכה להרביץ תורה ולהעמיד בתי מדרשות לשקידתה הרב רפאל אליהו אליעזר זצ"ל ביבולחט"א הרב צבי בלאט ולכות הגאון הרב חיים מימון ב"ר שלמה נהרי שליט"א ומרת נעה ב"ר אבנר תחי' לרפואה שלימה בתוך שאר חולי ישראל • אין לקרוא בשעת התפילות וקריאת התורה •

כתר של-א"ש

ותקרא את שמו יוסף לאמר יוסף לי הי
בן אחר (ל', כ"ד) במדרש הגדול הביא
מהר"ד עדני זלה"ה דבר מופלא, מאן
דאמר, ראויה היתה רחל שתעמיד
שנים עשר שבטים, אלא שאמרה יוסף
ה' לי בן אחר ע"כ. מבואר בדבריו כי
אלולא היתה נמנעת רחל מן התפילה
היתה זוכה להעמיד י"ב שבטי יה, ויש
להבין מדוע לא התפללה על כך.
וכע"ז איתא באור תורה למה"ר פנחס
מגארי זלה"ה עה"פ הבה לי בנים
שהיתה ראויה רחל להוליד י"ב שבטים
כמנין הב"ה ואעפ"כ נקראו על שמה
שנאמר רחל מבכה על בניה. הרי שכל
י"ב שבטים בניה הם. אלא שלדבריו
לא היה הדבר תלוי בה.

והנה בירושלמי (ברכות פ"ט ה"ד) א"ר
יהודה בן פזי בשם דבית ינאי, אמנו
רחל מנביאות הראשונות היתה. אמרה
עוד אחר יהיה ממני. הדא הוא דכתיב
יוסף ה' לי בן אחר, בנים אחרים לא
אמרה, אלא עוד אחר יהיה ממני ע"כ.
וכ"ה בב"ר (פע"ב ו') בשם רבי חנינא
בר פזי, אמרה עוד אחד הוא עתיד
להעמיד, הלואי יהיה ממני. הרי
שהטעם שלא נתפללה על עוד בנים,
מפני שידעה בנבואה שכך עתיד
להיות, רק י"ב שבטים וכבר נולדו י"א
מהם, וא"כ מהו שאמרו במדה"ג
שהיתה ראויה לי"ב שבטים.

ומבואר כאן דאע"פ שכבר נקבע הדין
ונגזרה גזירה, יכולה היתה לשנותה
בתפילתה, ובדומה לזה אמרו חז"ל על
אאע"ה (גדרים לב, א) א"ל הקב"ה צא
מאצטגנינות שלך, שאין מזל לישראל.
ואם רחל שראתה בנבואה היתה יכולה
לשנות הדבר בתפילתה, עאכ"כ שיש
לנו ללמוד לשים בטחוננו בהשי"ת
ולקוות אליו בכל מקרינו ואז יושיענו
לטובה, אכ"ר. שבת שלום.

כתר ההלכה

הגאון הרב נתנאל עומסי שליט"א - מרבני בית ההוראה 'פעולת צדיק'
לעילוי נשמת אביו רבי יחיא ב"ר יצחק עומסי זלה"ה - נלב"ע כ"ז אלול התש"פ
להנות מן האור קודם הבדלה

א] ישנם אנשים שמרוב הרגלם בעישון, מעשנים הם במוצאי שבת מיד אחר תפילת ערבית קודם
ההבדלה. ולכאורה יש לדון שהרי אסור ליהנות מן האש במוצ"ש קודם הברכה על הנר (מהרי"ן
בשו"ת ח"א סימן קנ"ה בשם ספר פרח שושן). מאידך הלא כשחל ליל פורים במוצ"ש, מנהגינו שלא
מברכים על הנר קודם קריאת המגילה אף שנהנה הוא מן האור (מהרי"ן בעץ חיים ח"א דף קס"ד ע"ב
והטעם כיון שעתידי להבדיל על הכוס) וכן המנהג בחנוכה להדליק נרות קודם הבדלה (שם קס"א ע"א והטעם
משום פרבומי ניסא).

ואכן נחלקו הראשונים האם ברכת מאורי האש כשאר ברכות השבח היא (רא"ש ברכות פ"ח סימן ג)
או כברכות הנהנין (כל בו סימן ע' וז"ל, פורים שחל להיות במוצאי שבת שקורין המגילה לאור הנר מברך בורא
מאורי האש קודם וכי' דמסתבר הוא שלא יהנה ממנו בלא ברכה. ע"כ). ונפק"מ מתי צריך להסתכל בכף ידו
כנגד הנר בהבדלה, האם קודם הברכה כברכת השבח (פמ"ג סימן רח"צ משב"ז ס"ק ב') או אחריה
כברכת הנהנין (שו"ע הגר"ז סימן רצ"ו). ובשע"ה (סימן ס"א סעיף י"ז) כתב להסתכל אחרי הברכה, אך
שם בעיני יצחק (אות ס"ב) נשאר בצ"ע בזה. ולמעשה נוהג מרן שליט"א להסתכל אחר הברכה.
אמנם נראה, דאף הסוברים דברכת מאורי האש היא ברכת הנהנין אין היא ככל ברכות הנהנין,
שהרי אף הם כתבו שטעם ברכת האור במוצ"ש לפי שתחילת ברייתו אז (כל בו שם), אלא שהם
סוברים שאין ראוי ליהנות מן האור קודם שישבח לה' על ברייתו. ולמעשה מסתבר שמן הדין
מותר, ובעל נפש יחמייר שלא לעשן קודם שיבדיל לחוש לדעת הכלבו, אך אין למחות ביד
המקילין (כף החיים למהר"ח פלאגי סימן ל"א אות ז).

ברכת מי בישול התירס

ב] נשאלה שאלה מהי הברכה על מי תירס שבקופסת שימורים. והנה קי"ל כי פירות שבשלן אם
עיקר כוונתו לאכלן מבושלים, הרי המים טפלים ומברך עליהם שהכל (משנ"ב סימן ר"ה ס"ק ח'). ואם
מבשל הפירות (שאינם נאכלים חיים) כדי להטעים את המים, ברכת המים כברכת הפירות (שו"ע
שם סעיף ב'). וגרעיני התירס אף שאינם נאכלים חיים מ"מ עיקר כוונת בישולם אינו בשביל המים
ולכן יש לברך על המים שהכל. אכן זהו דווקא אם שותה את המים לבד אך אם גם אוכל הוא
מהתירס, מברך על התירס בורא פרי האדמה ואינו מברך על מי התירס. שהתירס עיקר והמים
טפל (משנ"ב שם ס"ק ט').

הכנת 'טחינה' בשבת

ג] נחלקו פוסקי זמנינו האם מותר להכין 'טחינה' בשבת, [דרך הכנתה שבתחילה נותנים בה מעט
מים ונעשית קשה ולאחר מכן מוסיפים מים לרככה], ואף שהטחינה הגולמית כבר יש בה משקה
מהשמן היוצא מהשומשום הנטחן שבזה מותר לתת בה מים כמו חרדל שלשו מערב שבת שמותר
שוב להוסיף בו משקה וללוש אותו בשבת בנחת ולא בכח (שו"ע סימן שכ"א ט"ו), מ"מ כשמוסיפים
מים לטחינה הלא נעשית היא עבה יותר ממה שהייתה קודם ויש לאסור משום לש (שמירת שבת
כהלכתה פרק ח' סעיף ל"א, אורחות שבת פ"ז סעיף ו', חוט שני ח"א דף קי"ג). וטעם המתירים כיון שהיא
נעשית לבסוף בלילה רכה, ומה שנעשית קשה בתחילה, זה אינו מתקיים (מנחת אהבה פ"ט סימן י"ז,
אור לציון ח"ב פרק ל"ג סימן ז', עריכת שולחן ח"ד דף קכ"ח ושם התיר דוקא סמוך לסעודה). ויש שמתירים דוקא
אם נותן מתחילה הרבה מים שתעשה בלילה רכה מתחילה ועד סוף (הלכות שבת בשבת פ"ג סעיף
ט"ז בשם הגר"ש"א, שש"כ שם מהדורת תש"ע בשם הגר"שז"א).

וכתב הגר"מ רצאבי שליט"א (בנין משה פרק כ"ד הערה ה' ד"ה ובספר עיי"ש, ואמר לי מרן שליט"א שמסכים
לדבריו) דכן הוא העיקר שכשעושה אותה בלילה רכה על ידי שפיכת מים הרבה בבת אחת ומערב
בנחת, הרי זה מותר. אמנם היכא שעלול לבא לידי מכשול ע"י שיערבב בכח כדרכו בחול, או
שלא יתן הרבה מים בבת אחת, יש לו לעשותה לפני שבת.

נדר בשעת צרה במשנת רבותינו

היא, יש להבין מה רמזה תורה בהיפוך הסדר, וצ"ל דמזה דרשו חז"ל כמובא במד"ג ובנר השכלים, שבא ללמדנו כי הקב"ה עונה לצדיקים טרם שיקראוהו.

נדר בעת צרה מותר או מצוה

ד] וממדרש זה הוכיחו התוספות (חולין ב,ב ד"ה אבל) דשרי לנדור בעת צרה. והעלם הסמ"ג להלכה (ל"ת ס"י רמ"ב). וכן פסק מרן בשו"ע (סי' ר"ג סעיף ה'). והחידוש בדיון זה, דאע"ג דקיי"ל כל הנודר אע"פ שמקיימו נקרא רשע ונקרא חוטא (שו"ע שם סעיף א' וע"י בט"ז ובדרישה שם), מ"מ בעת צרה שרי. [ובברכי יוסף שם הביא מהאגודה דאפילו הנודר בעת צרה נקרא רשע. ע"ש מה שדן בדבריו איך יבאר נדרו של יעקב אבינו].

וטעם הדבר כתב מוהר"ח כסאר זלה"ה בקיץ המזבח, שאין דרך הישרים לידור אלא בדרך נדבה כדי שלא יבואו לידי חטא, משא"כ בשעת צרה הן זהירין בנדר כדי לקימו, ובזכות זה הן ניצולין ממקרה הזמן וממאורעותיו ולא יאונה להם כל אוון. וכן בשם טוב הלכות נדרים (סוף פ"ג) הביא דינא דבשעת צרה שרי לנדור. וסיים וכן הוא אומר (תהלים קט"ז, ג' ד') צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא נדרי לה' אשלם. ונראה שבא ליתן בזה טעם מדוע שרי לנדור בעת צרה, כי זה הירין לקיימו ולשלמו.

ונראה דטעם זה מדוקדק במדרש, דהנה הרד"ל בחידושו שם גרס במדרש גם את הפסוק שלפניו, כתיב ואשלם לך נדרי, אשר פצו פי בעת צרתי, א"ר יצחק הבללי וכו', ופשטות כוונתו לומר דבלא האיי דקרא מנ"ל כלל דמייירי בנדר בעת צרה דלמא תפילה שפצו שפתיו בעת הצרה. אכן להאמור י"ל דאף טעם היתר הנדר אמור כאן, דחזינן שכשנדר בעת צרתו בא לשלם נדרו. ולפי"ז אף שהיתר נדר בעת צרה שמענו, מצוה ליכא.

ה] אכן הנה לשון מדרש הגדול וידר יעקב נדר לאמר. אמר רבי יצחק הבללי, כל מאן דנדר מצוה עבד. מהוא לאמר, לאמר לדורות שיהוא נודרין בעת צרתם. וכן הביא השלטי הגבורים (שבועות רפ"ג) מדברי התוספות בחולין דמצוה לידור בעת צרה. ושמא כך היתה גרסתו בדבריהם, א"נ כונתו כמ"ש הרב בגדי כהונה (למה"ר יצחק רפאפורט, יו"ד ר"ג סק"ב) מדברי המדרש לאמר לדורות שיהו נודרין בעת צרה. דהיינו שכך ראוי לעשות. וכן הביא מפסקי תוספות שם. ויש להבין מאי מצוה איכא, הלא כל נדר גם לדבר מצוה אסור (כדאי בשו"ע שם סעיף ד' דאפילו צדקה אין טוב לידור, אלא אם יש בידו יתן מייד), ומאי שנא בעת צרה. ובע"ז יוסף כתב דבעת צרה, מצוה לידור דבר מצוה, שיהיה לבו נכון ובטוח בה' שיגין עליו באותה שעה בזכות המצוה. עכת"ד. הרי שחזוק אמנותו בה' מצוה קרי לה.

איך חל נדרו של יעקב

ו] והנה דקדק בעל מרפא לשון ממה שתרגם אונקלוס וקיים יעקב קיים, פירוש נשבע שבועה, ולא תרגם לשון נדר (כמו בפסוק איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה במדבר ל' ג', שתרגם גבר ארי ידר נדר קדם ה' או יקיים קיים. אבש"ר). לפי שאינו נקרא נדר אלא הנודר הרי עלי כך וכך אבל האומר אם אזכה לממון אקיים מצות מעשר אינו נקרא נדר אלא שבועה. נראה ביאור דבריו דנדר היינו שמתפס החפץ או הממון בנדר, אבל כאן שעדיין לא בא לו הממון מה ידור. והנה מלשון הכתוב וידר יעקב נדר מבואר שהוציאו בלשון נדר והיאך יחול כשבועה. ולהאמור בשם מדרש הגדול דהוי מצוה, י"ל כמ"ש הרא"ש (נדרים פ"א סי' ב. והביאו הטור סי' ר"ז) דאף היכא דנדר בלשון שאינה מועילה, בדבר מצוה מהני מקרא דבפיך זו צדקה, וע"ע בשלטי הגבורים שם, שהאריך בזה.

וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבושי: ושבתי בשלום אל בית אבי והיה ה' לי לאלהים: והאבן הזאת אשר עמתי מוצבה יהיה בית אלהים וכל אשר נתן לי ע"ש אעשרנו לך: (כ"ז, כ"ו-כ"ב)

נדר בעת צרה

א] במדרש רבה (פ"ע א') דרשו על מקרא זה, כתיב (תהלים ס"ו, י"ד) אשר פצו שתי ודב"ר פי בצר לי, אמר רבי יצחק הבללי ודב"ר פי בצר לי, שנדר מצוה (פי' נדר לעשות מצוה. אבש"ר) בעת צרתו. ופי' מהרזין דפסוק זה נדרש על יעקב אבינו, לפי שלא מצינו אצל דוד שנדר בעת צרתו, ואצל יעקב מפורש, ועוד שמצינו במדרש (שם פס"ח ס"יא) מה היה אומר יעקב באותן לילות שלא שכב כשהיה טמון בבית עבר (ולרב נחמיה שם אף כל עשרים שנה שעמד בבית לבן), רבי יהושע בן לוי אמר ט"ז שיר המעלות רב שמואל בר נחמן אמר כל ספר תהלים, ע"ש, לכך שפיר העמיד המקרא הזה ביעקב.

עוד דרש רבי יצחק הבללי, מהו לאמר האמור במקרא דידן, וידר יעקב נדר לאמר, לאמר לדורות כדי שיהיו נודרים בעת צרתן. [ובקיץ המזבח כאן, הבין בכוונת המדרש דחד קרא קאי אדוד וחד קרא איעקב. וצ"ע לדבריו היכן מצינו לדוד שנדר בעת צרה].

ממה חשש יעקב אבינו ע"ה

ב] ועת צרה האמור כאן, היינו שהיה ירא מעשו ולבן כמ"ש רש"י עה"פ לעיל (שם, ט"ז) והנה אנכי עמך, ועל זה בקש ושמרני. וכן כיון שהדרך ממעטת הממון (כמ"ש רש"י לעיל י"ב, א'. ואף שממעטת פו"ד ואת השם, זו אינו צרה כמו פרנסתו שחיו תלוים בה) ביקש על פרנסתו, ולא ביקש אלא ההכרחי לקיומו לחם לאכול ובגד ללבוש. ועוד היה ירא מן החטא שלא ילמד מדרכי לבן (וע"ע במשכיל דורש כאן שהאריך בזה).

ואף שכבר הבטיחו הקב"ה לעיל (כ"ח, ט"ז) והנה אנכי עמך ושמרתוך בכל אשר תלך וכו', איתא בזה"ק (קנ, בוקנא, א) אמר רבי יהודה כיון שלא ראה אלא בחלום, אמר החלומות יש מהן אמיתיים ויש שאינם אמיתיים, ושמא אינו אמת. ועוד תי' שם רבי חייא דחשש שמא יגרם החטא ותסור השמירה ממנו (וכ"ה ברמב"ן והביא שזהו שאמרו בבראשית רבה פ"ט ב' רב הונא בשם רב אחא אמר מכאן שאין הבטחה לצדיקים בעוה"ז).

ג] ובמדרש הגדול איתא והנה אנכי עמך ושמרתוך. זה הוא שאמר הכתוב (ישעיה ס"ה, כ"ד) והיה טרם יקראו ואני אענה. וכ"ה במדרש נר השכלים (כת"י. נדפס בתו"ש עמ' תתקל"ט) ושמרתוך, הקב"ה עונה את הצדיק קודם שיקרא אליו שנאמר והיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע, שהרי אמר הקב"ה ליעקב ושמרתוך קודם שיאמר ושמרני, אמר לו והשיבותוך קודם שיאמר ושבתי בשלום, וכל הענין עכ"ל. והתמיהה גלויה, דקרא דישעיה בא לומר שהקב"ה ממלא שאלתן של צדיקים קודם שיבקשו עליה ושוב אינם מבקשים, אך כאן מדוע הוצרך יעקב לבקש ואף לנדור על כך. ונראה דדברי רבותינו אלו יבוארו ע"פ מ"ש בבראשית רבה (פ"ע ד') רבי אבהו ורבי יונתן, חד אמר מסורסת היא הפרשה ואחרניא אמר על הסדר נאמרה. מאן דאמר מסורסת היא הפרשה (שבתחילה נדר את נדרו ושוב חלם ונענה בחלמו, ואע"פ שכתוב וידר יעקב אחרי החלום, אין מקדם ומאוחר בתורה. ע"ז יוסף) שכבר הבטיחו הקב"ה שנאמר והנה אנכי עמך, והוא אומר אם יהיה אלהים עמדי, אתמהה.

מאן דאמר על הסדר נאמרה, מה אני מקיים אם יהיה אלהים עמדי, אלא כך אמר יעקב אם יתקיימו לי התנאים שאמר לי להיות עמי ולשמרני, אני אקיים את נדרי ע"כ (ועדיין קשה וכי אם לא יקיים השי"ת הבטחותיו לא יעבוד את ה' ולא יהיה לו לאלהים ח"ו. וצ"ע). והנה למ"ד מסרסת

כתר שם טוב - מדרכי רבותינו - כמוהר"ר נחום ב"ר יחיא סאלס זלה"ה

רבינו ששימש כחבר בית הדין בעיר דמת שבתאימן בראשותו של כמוהר"ר סאלס מתנא הלוי זלה"ה ועם הגאון החסיד כמוהר"ר סעיד יוסף חסן זלה"ה, השתדל רבות בטובת בני קהילתו. זכה לעלות לארה"ק בערוב ימיו ולהקבר בה. תנצב"ה.